

การวิเคราะห์เนื้อหาและประเมินผลแบบเรียน

1. การวิเคราะห์เนื้อหา ได้มีผู้ให้ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหาไว้มากมาย ซึ่งล้วนแต่เกี่ยวข้องกับกรวิจัยคำสนมวลชน ที่น่าสนใจและนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้ คือ คักลัส เวเปิลส์ และ เบอ์นาร์ค เบอเรลสัน (Douglas Waples and Bernard Berelson) กล่าวถึงการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ว่า "การวิเคราะห์เนื้อหาอย่างมีระบบ คือ การบรรยายเรื่องราวของเนื้อหา เพื่อกู้ถึงสิ่งเร้าอันเป็นจุดมุ่งหมายของ เนื้อหานั้น ๆ ที่มีต่อผู้อ่าน หรือผู้ฟัง"¹

เบอ์นาร์ค เบอเรลสัน (Bernard Berelson) กล่าวถึงการวิเคราะห์เนื้อหาไว้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิควิธีในการวิจัย ที่จะบรรยายถึงจุดมุ่งหมาย ระบบ และปริมาณของ เนื้อหาที่ปรากฏอยู่ทางการสื่อสารมวลชน การใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อวิเคราะห์รูปลักษณะของ เนื้อหาในทางสื่อสารมวลชน ในคำสาเหตุที่มา และผลของ เนื้อหานั้น ๆ นอกจากนี้ยังใช้ในการหาแนวโน้มของ เนื้อหาทางการสื่อสารมวลชนแต่ละยุค รวมทั้งคุณแนวคิดและความเห็นต่าง ๆ ว่ามีปริมาณมากน้อยเพียงใด

---

¹ Douglas Waples and Bernard Berelson, What the Voters Tole: An Essay in Content Analysis. (Chicago: Graduate Library School, University of Chicago, 1941), p.2.

วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา จะต้องสร้างเกณฑ์ขึ้น ซึ่งออกมาในรูปตาราง วิเคราะห์ประกอบด้วยถ้อยคำภาษา หน่วยของถ้อยคำภาษานี้จะมีตั้งแต่หน่วยย่อยที่สุด เป็นคำและขยายขึ้นเรื่อย ๆ เป็นข้อความ หัวข้อ หรือประโยค ที่มีความหมายตรงกับเนื้อหาที่ต้องการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์ที่ปริมาณความมากน้อยของเนื้อหานั้น อาจจะใช้วิธีนับจำนวน ครั้งของเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในสิ่งพิมพ์ที่ต้องการวิเคราะห์ แล้วสรุปออกมาในรูปของการบรรยายประกอบการเสนอเป็นตัวเลข เช่น เปอร์เซนต์ เป็นต้น

การวิเคราะห์เนื้อหานั้นนำมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางมากขึ้นในวงการต่าง ๆ เช่น ในค่านพหุติกรรมศาสตร์ หรือ การศึกษา สำหรับในค่านการศึกษานั้น ได้มีผู้นำมาใช้วิเคราะห์แบบเรียน หลักสูตร ซึ่งรวมถึงเนื้อหาที่มีปรากฏอยู่ในแบบเรียน หรือหลักสูตร เพื่อนำมาประเมินค่าหรือปรับปรุง นับได้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหานี้ไม่จำกัดว่า เป็นระเบียบการวิจัยในวงการศึกษาวิจัยอื่นอีกต่อไป¹

แมกซ์ ดี เอนเจลฮาร์ท (Max.D. Engelhart) กล่าวว่า "ในปัจจุบัน การวิเคราะห์เนื้อหานอกจากใช้ในการวิเคราะห์เกี่ยวกับสื่อมวลชนแล้ว ยังได้นำมาใช้ในวงการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ปัญหาค่านต่าง ๆ เช่น การฟัง พูด อ่าน เขียน ของนักเรียน แบบเรียน วัสดุอุปกรณ์การสอน และเอกสารสิ่งพิมพ์ เป็นต้น"²

กล่าวได้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหานี้ เมื่อนำมาใช้วิเคราะห์แบบเรียน

¹ Bernard Berelson, Content Analysis in Communication Research (New York: Hafner Publishing, 1971), p.18.

² Max.D. Engelhart, Methods of Educational Research Content Analysis (Chicago: Rand Mc Nally and Company, 1972), pp.140 - 145.

จะเป็นการศึกษาแบบเรียนเฉพาะค่านองค้ประกอบของเนื้อเรื่องว่า เนื้อเรื่อง หรือ เนื้อหาในแต่ละบท แต่ละตอนนั้น กล่าวถึงสิ่งใคบ้าง มีปริมาณเท่าใค โดยมีเกณฑ์ การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์แบบเรียนนั้น ๆ

2. การวิเคราะห์คุณลักษณะของแบบเรียน การวิเคราะห์คุณสมบัติของ แบบเรียน เป็นการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบทุกค่านของแบบเรียน เพื่อประเมินคุณค่าของหนังสือแบบเรียนว่า มีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นตัวราเรียน หรือ หนังสือเรียนเพียงใค

กรีน เพตตี้ (Greenne Petty) กล่าวถึงตารางวิเคราะห์แบบเรียน พอสรุปใคว่า ในการสร้างตารางวิเคราะห์แบบเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็น เกณฑ์การพิจารณาและประเมินค่าคุณลักษณะของแบบเรียน ใชเวลาในการค้นควา จัดทำหลายปี เกณฑ์ที่สร้างขึ้นนี้ครูและนักปริญญาโทจำนวนหลายร้อยคนยอมรับว่า เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการพิจารณาและประเมินค่าคุณลักษณะของแบบเรียน

เกณฑ์ดังกล่าวประกอบด้วยหัวข้อเรื่องใหญ่ ๆ 3 ตอน คือ เนื้อหาวิชา วิธีการเขียน และการจัดทำรูปเล่ม มีหัวข้อย่อยแสดงรายละเอียดลักษณะเฉพาะของ แต่ละตอนใว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดคะแนนเต็มใว้ 1000 คะแนน ใหน้าหนัก คะแนนเนื้อหาวิชา 450 คะแนน วิธีการเขียน 300 คะแนน และการจัดทำรูปเล่ม 250 คะแนน

นอกจากนี้ยังมีส่วนสำคัญอีก 2 ส่วน คือ ส่วนแนะนำหนังสือ ประกอบด้วย ชื่อหนังสือ ผู้แต่ง การพิมพ์ และมีส่วนสรุปท้ายสุด เป็นการประเมินค่าแบบเรียน จากการพิจารณาคะแนนที่ใค

จากประสบการณ์ในการนำตารางดังกล่าวไปใช้พิจารณา และประเมินค่า

แบบเรียน ปรากฏว่า แบบเรียนทางภาษาไทยไต่คะแนนสูงสุดถึง 860 คะแนน¹

หลักสูตร

1. หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503 กำหนดเนื้อหาเป็นหมวดวิชา สำหรับหมวดภาษาไทย ประกอบด้วยความมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา ซึ่งจัดแบ่งเป็น 4 ชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ใช้เวลาเรียน 4 ปี²

2. หลักสูตรประโยคประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กำหนดมวลประสบการณ์เป็นกลุ่ม สำหรับวิชาภาษาไทยอยู่ในกลุ่มทักษะร่วมกับวิชาคณิตศาสตร์ โครงสร้างของวิชาภาษาไทยมี 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 จุดประสงค์ทั่วไป ส่วนที่ 2 ประกอบด้วยจุดประสงค์การเรียนรู้ ความคิดรวบยอด/หลักการ และเนื้อหา หลักสูตรนี้แบ่งเป็น 3 ช่วง ช่วงละ 2 ปี คือ ประถมปีที่ 1 - 2, 3 - 4 และ 5 - 6³

3. หลักสูตรโรงเรียนชาวเขา พุทธศักราช 2508 กำหนดเนื้อหาเป็นหมวดวิชาสำหรับวิชาภาษาไทยอยู่ในกลุ่มทักษะร่วมกับวิชาคณิตศาสตร์ โครงสร้างของวิชาภาษาไทยประกอบด้วยความมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา ซึ่งจัดแบ่งเป็น 4 ชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ใช้เวลาเรียน 4 ปี⁴

¹ Greene Petty, Developing Language Skills in the Elementary School 3d ed. (Boston: Allyn and Bacon Inc., 1965), pp.445 - 455.

² คู่มือละเอียดเนื้อหาวิชาภาษาไทย ภาคผนวก ก, หน้า. 127.

³ คู่มือละเอียดเนื้อหาวิชาภาษาไทย ภาคผนวก ก, หน้า. 132.

⁴ คู่มือละเอียดเนื้อหาวิชาภาษาไทย ภาคผนวก ก, หน้า. 151.

4. หลักสูตรพิเศษสำหรับการฝึกอบรมครูช่วยสอนเด็กชาวเขา พุทธศักราช 2516 หลักสูตรนี้ แผนกวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการฝึกอบรมครูช่วยสอนเด็กชาวเขา ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น กำหนดเวลาอบรม 3 เดือน กำหนดเนื้อหาเป็นภาควิชาครูและภาควิชาสามัญ สำหรับวิชาภาษาไทย อยู่ในภาควิชาสามัญ โครงสร้างของวิชาภาษาไทย ประกอบด้วย ความมุ่งหมายและเนื้อเรื่องที่สอน¹

แบบเรียน

ความหมายและคุณลักษณะของแบบเรียนที่ดี

เจริญ บุญญวัฒน์ ให้ความหมายของแบบเรียนไว้ว่า "แบบเรียน หมายถึงหนังสือที่มีเนื้อหาครบถ้วนตามที่หลักสูตรกำหนด จึงควรมีเนื้อหา มาก แต่ไม่มีรายละเอียดมากนัก และไม่ใช่นักเรียนที่นักเรียนจะอ่านจบเล่มได้ตลอดโดยลำพัง"²

Webster's New International Dictionary ให้ความหมายของแบบเรียนไว้ว่า "แบบเรียนคือ หนังสือที่บรรจุเนื้อหาตามหลักวิชา และใช้เป็นหลักในการเรียนการสอนระหว่างครูกับนักเรียน"³

¹ ทรายละเอียดเนื้อหาวิชาภาษาไทย ภาคผนวก ก. หน้า 158.

² เจริญ บุญญวัฒน์, "การทำและการใช้หนังสืออ่านประกอบวิชาวิทยาศาสตร์เบื้องต้น" (เอกสารการอบรมครูวิทยาศาสตร์ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย, สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2512), หน้า 36.

³ Noah Webster, Webster's New International Dictionary of English Language, 2d ed. (Springfield: G and C Merriam Co., Publishers, 1955), p.2614.

ก่ สวัสดิ์พิพาณิชย์ และ เอ็ดการ์ เดล (Edgar Dale) กล่าวถึงความหมายของแบบเรียนไว้ในทำนองเดียวกัน พอสรุปได้ว่า "แบบเรียนเป็นอุปกรณ์สำคัญ เป็นแหล่งปฐมในค่านความคิด การสอนวิชาต่าง ๆ มักต้องใช้แบบเรียนประกอบเสมอ"¹

รัฐจวน อินทรกำแหง ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของแบบเรียนที่ดีไว้ 7 ประการ คือ

ประการแรก แบบเรียนจะต้องถูกต้องและเที่ยงตรง เช่น ให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ใช้สำนวนภาษาที่ถูกต้อง การแบ่งวรรคตอน การย่อหน้า ถูกต้อง และให้ความเที่ยงตรง แบบเรียนที่ดีจะต้องให้ข้อเท็จจริงที่เป็นกลาง ไม่ลำเอียงหรือชักจูงให้เด็กมีความไขว้เขวไปจากความจริง

ประการที่สอง ความยากง่ายของภาษาที่ใช้ในกรเขียนแบบเรียนของเด็กเล็กต้องเป็นภาษาง่าย และเป็นภาษาที่เด็กใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุด

ประการที่สาม การจัดรูปแบบของหนังสือแบบเรียน ควรแบ่งเป็นบท แต่ละบทให้ความรู้แก่เด็กเป็นตอน ๆ การจัดหน้าควรพิถีพิถัน คือ การย่อหน้า การเว้นที่ว่างริมขอบกระดาษทั้งสี่ด้าน ขนาดของตัวพิมพ์ การออกแบบปก ปกใน ควรบอกเรื่องราวที่จำเป็นไว้ครบถ้วน สาระบาญและคำนำจะต้องวางรูปให้ดี และอยู่ในลำดับที่เหมาะสม

ประการที่สี่ ภาพประกอบแบบเรียน สำหรับเด็กเล็กควรมีภาพประกอบมากกว่าเด็กโต ภาพประกอบจะต้องชัดเจน สวยงาม ถ้าเป็นภาพสีที่ตรงกับ

---

¹ ก่ สวัสดิ์พิพาณิชย์, "หนังสือเรียนของเด็ก" ศูนย์ศึกษา 11(มีนาคม 2507): 32. และ Edgar Dale, Audio - Visual Methods in Teaching, 3 d ed. (New York: Holt, Rinehart and Winston Inc., 1969), p.665.

ความเป็นจริงไค้ยิ่งก็ ขนาดของภาพไม่ควรจะเล็กหรือใหญ่จนเกินไป
 ประการที่ห้า มีคุณภาพดี ราคาถูก
 ประการที่หก มีความประณีตในการเย็บเล่ม
 ประการที่เจ็ด มีเนื้อหาที่ทันสมัย และควรมีการปรับปรุงอยู่เสมอ¹
 สิริินทร์ ชวงโชติ และ อรสาकुมาří ปุกหุตุ ไค้กล่าวถึงคุณสมบัติ
 ของแบบเรียนที่ไค้ในท่วงเองไค้เกี่ยวกับ รัฎฐจวน อินทรกำแหง ไค้ว่า

1. ควรมีเนื้อหาตรงตามหลักสูตรและประมวลการสอน ตามวิชา
 และชั้นที่กำหนค
2. ควรมีความถูกต้องเที่ยงตรงในเรื่องต่อไปนี้ คือ ข้อเท็จจริง
 ตัวสะกด การันต์ การแบ่งวรรคตอน การย่อหน้า ใ้ภาพประกอบที่สอดคล้อง
 กับเนื้อเรื่อง นอกจากนี้ผู้แต่งควรมแสดงทัศนะที่เป็นกลาง
3. ให้สำรค่านความรู้ และเสริมสร้างสติปัญญา
4. เนื้อหานำไปใ้ในชีวิตประจำวันไค้
5. ใ้สำนวนภาษาที่ชัดเจนอ่าน เหมาะสมกับวัยของนักเรียน
6. ภาพประกอบชัดเจนและสวยงาม
7. การจัดรูปเล่มเหมาะสม
8. มีส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น สารบัญ เขิงอรรวดี อภิธานศัพท์
 แผนที และแผนภูมิ ฯลฯ²

¹ รัฎฐจวน อินทรกำแหง, การเลือกหนังสือและการซื้อวัสดุห้องสมุด
 (พระนคร: สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, 2508), หน้า 18.

² สิริินทร์ ชวงโชติ และ อรสาकुมาří ปุกหุตุ, "แนวทางในการ
 พิจารณาแบบเรียน," (เอกสารสัมมนาเพื่อส่งเสริมการขาย, ห้องสมุดฝ่ายวิชาการ
 ไค้ยวฒันนาพานิช, 2512).

บทบาทและความสำคัญของแบบเรียน

ชากาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์ ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของแบบเรียนไว้ว่า

แบบเรียนช่วยจัดลำดับและรวบรวมเนื้อหาวิชาในการเรียนการสอน เป็นอุปกรณ์ที่มีเนื้อหาวิชาตามแนวหลักสูตร เป็นคู่มือแนะนำการทำกิจกรรมเพิ่มเติม ช่วยวางโครงการการทำงานของนักเรียนในห้องเรียน ช่วยให้ครูตั้งจุดมุ่งหมายการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม กระตุ้นให้นักเรียนรู้จักคิดหาเหตุผล วิจาร์ณ เปรียบเทียบ กับทั้งช่วยแนะนำแนวทางให้นักเรียนได้ทดลองทฤษฎีที่เรียนมาแล้ว¹

ความคิดเห็นเรื่องบทบาทและความสำคัญของแบบเรียนดังกล่าว มีส่วนใกล้เคียงกับ ประทีป จรัสรุ่งรวิวรร กล่าวไว้ในปฏิญญานิพนธ์ของเขาว่า

แบบเรียนเป็นอุปกรณ์การสอนสำคัญชนิดหนึ่ง ที่มีบทบาทต่อการรวบรวมเนื้อหา วิชาและจุดมุ่งหมายของการเรียน ช่วยแนะนำกิจกรรม วัสดุอุปกรณ์การสอนที่เกี่ยวข้องกับการเรียน ช่วยเสริมสร้างนิสัยรักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อกระตุ้นและฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดหาเหตุผล สรุปความจริงที่ค้นคว้า และเข้าใจว่า ส่วนใดของแบบเรียนเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้แต่ง ส่วนใดเป็นความจริง ช่วยสื่อความหมายให้ครูและนักเรียนเข้าใจเนื้อหาเรื่องเดียวกันได้ตรงกัน²

¹ ชากาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์, "การวิเคราะห์หนังสือแบบเรียนวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในแง่รูปแบบและวิธีการเสนอเนื้อหา" (ปฏิญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2515), หน้า 5.

² ประทีป จรัสรุ่งรวิวรร, "การวิเคราะห์หนังสือแบบเรียนวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในแง่รูปแบบและวิธีการเสนอเนื้อหา" (ปฏิญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2514), หน้า 4.

สมาคมครูสังคมศึกษาแห่งนครนิวยอร์ก ได้กล่าวถึงบทบาทและประโยชน์ของหนังสือแบบเรียนไว้ว่า

1. ใช้ในการมอบหมายงานให้แก่ักเรียน เพื่อเตรียมบทเรียนในครรรวต่อไป
2. ใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงได้ในขณะที่นักเรียนกำลังเรียนโดยวิธีอภิปราย
3. ใช้ฝึกนักเรียนเกี่ยวกับทักษะต่าง ๆ โดยมีครูเป็นผู้ดูแลและแนะนำอย่างใกล้ชิด เช่น การฝึกการอ่าน จมใจความสำคัญ และการวิเคราะห์ เป็นต้น
4. ใช้ฝึกนักเรียนให้รู้จักใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้หนังสือแบบเรียนหลาย ๆ เล่ม ประกอบกัน¹

หลุยส์ ชอร์ส (Louis Shores) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแบบเรียนไว้ว่า

หนังสือแบบเรียน เป็นเครื่องมือที่ครูกับนักเรียนใช้สื่อความหมายซึ่งกันและกัน เป็นแหล่งรวบรวมเนื้อหาวิชา แนะนำกิจกรรม และวัสดุประกอบการสอนที่เกี่ยวข้องกับดกเรียน การสอน ช่วยสร้างนิสัยรักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ฝึกทักษะในการอ่าน ทั้งยังเป็นศูนย์กลางให้นักเรียนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล ได้รวมเรียนเรื่องเดียวกัน และเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ในแนวเดียวกัน²

¹ The Association of Teachers of Social Studies of the City of New York, Handbook for Social Studies Teaching, 3d ed. (New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1967), pp.182 -183.

² Louis Shores, Instructional Materials: An Instruction for Teachers, (New York: The Ronald Press Company, 1960), p.50.

วัตถุประสงค์ของแบบเรียน

ฮาร์ล อาร์ ดักลาส (Harl R. Douglass) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของแบบเรียนไว้ว่า แบบเรียนจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างน้อยที่สุด 5 ประการ คือ

1. ช่วยจัดเนื้อหาและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอน
2. ช่วยวางแผนการเรียงลำดับความสัมพันธ์ของเนื้อหา
3. เสนอเนื้อหาและวัสดุอุปกรณ์ที่สอดคล้องกับรายวิชา
4. เสนอการนำหลักการและข้อเท็จจริงของเนื้อหาวิชาไปใช้
5. แนะนำแหล่งวิชาความรู้อื่น ๆ¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

¹ Harl R. Douglass, The High School Curriculum, (New York: The Ronald Press Company, 1956), p.162.

รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาและประเมินผลแบบเรียน ยังไม่เคยมีผู้ใคร่วิจัยมาก่อน แต่งานค้นการเขียนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์แบบเรียน ซึ่งมีแนวใกล้เคียงกันพอจะมีอยู่บ้าง เท่าที่ค้นคว้ารวบรวมได้มีดังนี้ คือ

ในปี พ.ศ.2500 เสนาะจิตร สุวรรณโพธิ์ศรี ได้เขียนบทความเรื่อง "การเขียนหนังสือแบบเรียนสำหรับเด็กในประเทศฟิลิปปินส์" กล่าวว่า ก่อนที่จะลงมือจัดทำแบบเรียนในประเทศฟิลิปปินส์ จะมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง สำหรับแนะนำหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการเขียนแบบเรียน โดยเน้นในเรื่องที่จะก่อให้เกิดแบบเรียนสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของเด็กแต่ละวัย เนื้อเรื่องจะต้องเขียนตามหลักสูตร ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ การเขียนจะต้องพิจารณาถึงจำนวนหน้า จำนวนคำของแต่ละบรรทัด ขนาดตัวอักษร ช่องว่างระหว่างบรรทัดของหนังสือแบบเรียนแต่ละเล่ม โดยมีคณะกรรมการชุดหนึ่งคอยช่วยเหลือในค่านนี้ คณะกรรมการมี 17 คน เป็นชาย 9 คน หญิง 8 คน รวมทั้งช่างภาพและพนักงานพิมพ์ดีด บุคคลเหล่านี้มีวัยแตกต่างกันมาทำงานร่วมกัน ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ขณะเดียวกัน ก็ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย เขาใช้หลักในการทำแบบเรียนโดยพิจารณาถึงเรื่อง คำพูดที่ใช้ รูปประโยค และจุดศูนย์กลางของเรื่อง ก่อนที่จะเขียนเขาจะทำการศึกษาค้นคว้าเพื่อดูความต้องการของเด็ก แล้วจึงเขียนโดยคณะครูในหมวดวิชานั้น ๆ มีผู้เชี่ยวชาญเป็นที่ปรึกษาช่วยเหลือแนะนำหรือเขียนโดยคณะผู้จัดทำแบบเรียนและหลักสูตรซึ่งได้รับการเลือกตั้ง เมื่อเขียนแบบเรียนเสร็จแล้ว ผู้เชี่ยวชาญจะนำมาพิจารณาแก้ไขจนเป็นที่พอใจ แล้วจึงจัดทำเป็นรูปเล่มต่อไป ข้อที่น่าสนใจคือ เมื่อทำหนังสือออกมาเป็นรูปเล่มแล้ว จะมีการทดลองใช้กับเด็กที่เขาได้ศึกษามาก่อนทำ เมื่อเห็นว่าได้ผล จึงจะยึดเป็นหนังสือเรียนฉบับถาวรต่อไป แต่ถ้าไม่ไ้ผล จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใหม่ให้ใช้ได้เป็นผลดี ซึ่ง

ลักษณะเช่นนี้อาจจะเป็นการสิ้นเปลืองทั้งเวลาและเงินทอง แต่ก็ช่วยให้นักเรียนได้รับประโยชน์จากแบบเรียน ช่วยให้การเรียนการสอนไม่น่าเบื่อ นับว่าผลที่ได้คุ้มค่างับเวลาและเงินทองที่เสียไป¹

ในปีการศึกษา 2511 จาระไน แกลโกศล ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาค่านิยมการศึกษาของหนังสือพิมพ์รายวันของไทย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจเนื้อหาค่านิยมการศึกษาจากหนังสือพิมพ์รายวัน เพื่อนำมาประกอบการสอนวิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ในรูปปริมาณเนื้อหา โดยคิดเป็นค่าเฉลี่ยและร้อยละ ตามลำดับ

ผลการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เน้นหนักค่านิยมความทางวิทยาศาสตร์ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ เน้นค่านิยมความทางสังคมศาสตร์ บทวิจารณ์การศึกษา ตอบปัญหาภาษาศาสตร์และวรรณคดี หนังสือพิมพ์สยามนิกร เน้นบทความทางการศึกษา หนังสือพิมพ์สยามรัฐ เน้นบทความทางสังคมศาสตร์²

ในปีการศึกษา 2514 สมนึก อ่องเอิบ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีจากหนังสือสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาของหนังสือสังคมศึกษาว่า มีแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีเหมาะสม และมีปริมาณมากน้อยเพียงใด เครื่องมือที่ใช้คือตารางวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิเคราะห์แสดงถึงปริมาณและน้ำหนักของความคิดรวบยอด และร้อยละของหนังสือที่บรรจุความคิดรวบยอดเรื่องเดียวกันไว้

¹ เสนาะจิตกร สุวรรณโพธิ์ศรี, "การเขียนหนังสือแบบเรียนสำหรับเด็กในประเทศฟิลิปปินส์," ศูนย์ศึกษา, (มิถุนายน - กรกฎาคม, 2500): 41 - 42.

² จาระไน แกลโกศล, "การวิเคราะห์เนื้อหาค่านิยมการศึกษาของหนังสือพิมพ์รายวันของไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512), หน้า 75.

ผลการวิจัยพบว่า หนังสืออ่านประกอบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 บรรจุเนื้อหาค่านิยม และคำสอนในศาสนาไว้มากที่สุด เนื้อหาของหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ใ้หน้าหนักการสร้างความคิดรวบยอดค่านิยมการอยู่ร่วมกันในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยไว้พอ ๆ กัน และมากกว่าค่านิยมและคำสอนในศาสนา สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิและครูส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ทั้งเนื้อหาของหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษา และหนังสืออ่านประกอบ ยังมุ่งให้เกิดรับเอาค่านิยมและคุณธรรมตามระบบเดิม โดยวิธีจกจ่ายละเอียดขอปฏิบัติมากกว่า สรุปแล้วหนังสือสังคมศึกษาในระดับนี้ยังไม่สร้างความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดีตามลักษณะของสังคมไทย ตามความมุ่งหมายของหลักสูตรในบางด้าน¹

ในปีการศึกษา 2518 บุญเรือง เนียมหอม ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมืองที่จัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึงวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมือง จำนวน 94 เล่ม เพื่อศึกษาแนวโน้มของความคิดเห็นทางด้านการเมือง หลังวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งออกมาในรูปหนังสือ

ผลการวิจัยพบว่า หนังสือจำนวน 41 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 43.62 มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ วิพากษ์วิจารณ์ลัทธินายทุน ลัทธิจักรวรรดินิยม วิเคราะห์สังคมไทยตามแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ และชี้ให้เห็นความสำคัญของการปฏิวัติ หนังสือจำนวน 27 เล่ม หรือร้อยละ 28.72 มีจุดประสงค์เพื่อเผยแพร่

¹ สมนึก อองเอิบ, "การสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีจากหนังสือสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515), หน้า 215.

ความรู้เกี่ยวกับลัทธิประชาธิปไตย กล่าวถึงปัญหาการเมืองไทยและเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาต่าง ๆ หนังสือจำนวน 14 เล่ม หรือร้อยละ 14.89 มีเนื้อหาว่าด้วยลัทธิการเมืองต่าง ๆ เสนอความรู้เป็นกลาง หนังสือจำนวน 6 เล่ม หรือร้อยละ 6.38 มีเนื้อหาสนับสนุนเผยแพร่ลัทธิสังคมนิยม และอีก 6 เล่ม หรือร้อยละ 6.38 มีจุดประสงค์เพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์¹

นอกจากงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาแล้ว ได้มีนักการศึกษาทำการวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์แบบเรียนไว้บ้าง โดยพิจารณาหลาย ๆ ด้าน เช่น เนื้อหา ความน่าอ่าน วิธีการเขียน รูปเล่ม ภาพประกอบ เป็นต้น งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์แบบเรียน มีดังนี้

ในปีการศึกษา 2513 คุษณี ยันต์เจริญ ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษา ลักษณะคุณภาพของแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาลักษณะและคุณภาพของแบบเรียนในคาน เนื้อหา การจัดรูปเล่ม และความนิยมของผู้ใช้แบบเรียน โดยการส่งแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปยังกลุ่มตัวอย่างครูจำนวน 50 คน นักเรียน 450 คน จากโรงเรียนมัธยมประเภทโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ ประเภทละ 10 โรงเรียน โดยวิธีสุ่มตัวอย่าง

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะของแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองที่นิยมกันมากคือ มีภาพประกอบการเรียน มีเนื้อหาอธิบายได้ชัดเจนเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน มีกิจกรรมเสนอแนะท้ายบทและมีบรรณานุกรมเพื่อค้นคว้า รวมทั้งต้องใช้กระดาษที่มีคุณภาพดี ส่วนคุณภาพของแบบเรียนในปัจจุบันโดยทั่วไป คือนำคานรูปเล่ม

¹ บุญเรือง นิยมหอม, "การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมืองที่จัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึงวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2518" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 173.

เนื้อหา และการเรียงลำดับเรื่อง ควรปรับปรุงในค่านคุณภาพของกระดาษ เพิ่มภาพประกอบ แกะไขคำผิด และเย็บเล่มให้รัดกุม¹

ในปี การศึกษา 2518 สุกัญญา โชติกพณิช ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์แบบเรียนวิชาวรรณคดีไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หนังสือแบบเรียนวรรณคดีไทยเล่ม 3

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า หนังสือแบบเรียนวรรณคดีไทยเล่ม 3 มีทั้งข้อดีและข้อบกพร่องที่ควรแก้ไข สิ่งที่ควรปรับปรุงคือ คุณภาพในการจัดทำแบบเรียน คำนการพิมพ์ การจัดทำรูปเล่ม ภาพประกอบ และควรเพิ่มเติมเนื้อหาแบบเรียนให้มากขึ้น เรื่องที่ไม่น่าสนใจควรคัดออก เรื่องที่เห็นว่ามีเหมาะสมกับวัย ความสนใจ และความต้องการของนักเรียนให้คงไว้ คำอธิบายศัพท์ควรเพิ่มเติม ส่วนกิจกรรมในแต่ละบทควรจัดให้มากขึ้น และจัดหลาย ๆ ประเภท เพื่อให้ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมทักษะต่าง ๆ ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน²

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

ในปี พ.ศ.1958 (พ.ศ.2501) ลิเลียน เอ็ม เดมิโตรอฟ (Lilian M. Demitroff) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์ปริมาณและคุณภาพของแบบ-

¹ คุษณี ยันต์เจริญ, "การศึกษาลักษณะและคุณภาพของแบบเรียนวิชาหน้าที่พลเมืองระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514), หน้า 74.

² สุกัญญา โชติกพณิช, "การวิเคราะห์แบบเรียนวรรณคดีไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 122.

เรียนวิชามนุษยสัมพันธ์ในวิชาสังคมศึกษาระดับชั้นกลาง ๆ" เพื่อรับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต มหาวิทยาลัย นอร์ธ เวสเทิน สหรัฐอเมริกา โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและประเมินคุณภาพรวมทั้งปริมาณของแบบเรียนสังคมศึกษาที่นิยมใช้กันมากในโรงเรียนที่สุ่มตัวอย่างมา 10 แห่ง โดยใช้แบบเรียนของโรงเรียนนั้น ๆ มาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

1. มนุษย์ได้นำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยอาศัย ขบวนการทางวิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยี
2. ชุมชนชาติและวัฒนธรรมต่าง ๆ มีส่วนสำคัญทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในโลกปัจจุบัน
3. ปริมาณและคุณภาพของแบบเรียนสังคมวิทยามีแนวโน้มไปในทางที่มาก และค่อนข้างที่มาก ส่วนคุณภาพไม่ค่อยดีนั้นมีจำนวนน้อย¹

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Lilian M. Demitroff, "A Quantitative - Qualitative Analysis of Selected Social Science Generalizations in Social Studies Textbooks in Intermediate Grades", Dissertation Abstracts International, (December 1958), p.2518.